

Міністерство аграрної політики та продовольства України
Вінницький національний аграрний університет
Бібліотека

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

«УКЛАДАННЯ РЕКОМЕНДАЦІЙНОГО ПОКАЖЧИКА»

Вінниця – 2013

УДК 011(072)
ББК 78.5
У 44

У методичному виданні викладено методику укладання рекомендаційних показчиків. При укладанні використані матеріали з фондів бібліотеки ВНАУ, професійні видання та Інтернет-ресурси.

Видання розраховане на спеціалістів в галузі бібліографії.

Упорядник: О. А. Шевчук

Редактор: Н. Г. Дудкевич

Відповідальний за випуск: М. В. Кондратова

**Укладання рекомендаційного показчика [Текст] : метод. рек. /
упоряд. О. А. Шевчук. – Вінниця : ВНАУ, 2013. – 12 с.**

Типи показчиків та історія їх виникнення

Рекомендаційна бібліографія — це бібліографія, призначенням якої є сприяння освіті, самоосвіті, вихованню та пропаганді знань. Метою цієї діяльності є забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, її виховання та самовиховання, підвищення рівня освіченості та кваліфікації людини. Читацька адреса яких – різні групи читачів, які займаються самоосвітою, освітою, вихованням та пропагандою знань.

Перші посібники рекомендаційної бібліографії, тобто бібліографічні посібники, сприяли загальній і професійній освіті, самоосвіті, пропаганді наукових і політичних знань, з'явилися вони в кінці XIX століття. Тоді ще не було терміну «рекомендаційна бібліографія», але вже склалися посібники, які мали на меті вплинути на вибір читача. В деяких випадках показчики повинні були привернути увагу до монархічної літературі, «захистити» читача від ідей і творів, небажаних для правлячих класів, в інших — зацікавити передових робітників, учнівську молодь прогресивною літературою.

Рекомендаційна бібліографія як область бібліографічної діяльності включає 2 основних компоненти. Рекомендаційне бібліографування – створення рекомендаційно-бібліографічних посібників та їх використання в процесах пропаганди книги та керівництва читанням.

Рекомендаційність – це цілеспрямована вибірковість по відношенню до об'єктів бібліографування, чітка орієнтованість бібліографічної інформації на потреби конкретних читацьких груп чи окремих читачів, активний вплив на зміст, структуру і цілі читання.

У рекомендаційній бібліографії можна виділити три основні напрямки: на допомогу загальній освіті та самоосвіті; на допомогу вихованню та пропаганді знань; на допомогу професійній освіті та самоосвіті.

Рекомендаційна бібліографія покликана сприяти підйому професійного та загальнокультурного рівня підготовки кадрів.

Рекомендаційна бібліографія сьогодні є неодмінним елементом усіх форм і етапів організованого навчання. Вона сприяє організації самостійної роботи студентів над досліджуваними дисциплінами, забезпечує позапрограмне читання студентів, адже, яку б підготовку не отримала людина в процесі організованого навчання, вона не може бути достатньою. Життя вимагає постійного оновлення отриманих у навчальному закладі знань. Мова йде про безперервну освіту протягом усього життя людини, яка багато в чому залежить від правильної організації самоосвітнього читання. У вирішенні цієї важливої соціальної проблеми активно бере участь рекомендаційна бібліографія.

Завдання рекомендаційної бібліографії на допомогу загальній самоосвіті полягають у формуванні, розвитку і задоволенні потреб та інтересів у поглибленні знань з основ науки і техніки, економіки, сільського господарства, літератури і мистецтва, розширення кругозору.

Рекомендаційна бібліографія проводить виховну роботу в масах. Це лектори, агітатори, бібліотекарі, вчителі. Рекомендаційно-бібліографічні посібники грають тут подвійну роль: сприяють росту педагогічної майстерності, розширенню і поглибленню знань своїх безпосередніх споживачів. Таким чином, ці групи споживачів, з одного боку, використовують бібліографічну інформацію в своїх власних цілях, з іншого – виступають у ролі посередників між рекомендаційно-бібліографічними матеріалами та читачами. У практиці сучасної рекомендаційної бібліографії створено значну кількість різноманітних рекомендаційних посібників цього напрямку. Наприклад, для бібліотекарів – типові каталоги бібліотек, збірники методичних і бібліографічних матеріалів; для лекторів – серія покажчиків «На допомогу лектору»; для викладачів вузів – покажчики з курсів історії, суспільствознавства, з актуальних проблем сучасності.

Останнім часом серед основних видів бібліографічних посібників відокремлюють професійно-виробничі (за ГОСТами 7.0–99), які склали раніше частину науково-допоміжних та рекомендаційних бібліографічних

посібників. Можна виділити також і окремий вид бібліографії, який призначений для задоволення професійно-виробничих потреб спеціалістів професійно-виробничу або виробничо-допоміжну, або виробничу бібліографію, але ані центри даного виду, ані система бібліографічних посібників поки ще не визначені достатньо чітко.

Найбільш часто зустрічаються бібліографічні покажчики, засновані на тематичній єдності документів. Для нашого вузу це покажчики сільськогосподарського напрямку (Козівництво і вівчарство : Бібліографічний покажчик / ВНАУ ; упоряд. О. А. Шевчук. — Вінниця, 2013. — 32 с. : іл.), об'єднані ім'ям історичної особи або присв'ячені видатним вченим чи науковцям (Професор Микола Олександрович Мазуренко : біобібліогр. покажч. / ВНАУ ; упоряд. Н. Г. Дудкевич, О. А. Шевчук, В. С. Гадомський. — Вінниця, 2011. — 96 с. : іл., фото. — (Серія: Провідні вчені університету), територіально, за спільним видавництвом або періодичним виданням, або хронологією (тобто лише за чітко визначеними часовими рамками). Зустрічаються й інші способи відбору та об'єднання документів, які входять в бібліографічні покажчики.

За своїм призначенням бібліографічні покажчики поділяються на рекомендаційні (не претендують на повноту і адресовані широкому колу читачів) та наукові, які прагнуть до вичерпного огляду документів щодо заявленої теми і призначені для спеціалістів. За хронологічними рамками описуваних матеріалів бібліографічні покажчики діляться на ретроспективні та поточні.

За змістом посібники рекомендаційної бібліографії діляться на універсальні, галузеві, тематичні та персональні.

Особливо багато рекомендаційних посібників з художньої та політичної літератури. Зростає число посібників присвячених природничій тематиці, актуальним проблемам промислового та сільськогосподарського виробництва («Продовольча безпека», «Молоко та молочні продукти», «Основні напрямки розвитку картоплярства», «Виробництво м'яса та

м'ясних продуктів», «Кормові бобові трави та зернобобові культури», «Енергетичні рослини» та ін.)

Серед посібників, на тематичні теми, в яких переважають видання, відображаються книги і статті за декілька років, отже, вони мають ще й ретроспективний характер.

За структурою рекомендаційні покажчики мають різноманітний характер. Переважають рекомендаційні покажчики літератури. У них наводиться анотований перелік літератури з певної теми, галузі знання, або художньої літератури. Назви покажчиків досить точно розкривають їх зміст, а обсяг дозволяє зробити висновок про кількість включених книг і статей.

Дуже багато рекомендаційних покажчиків у ці роки присв'ячують знаменним і пам'ятним датам, наприклад: про Велику Вітчизняну війну, Чорнобильську трагедію, знаменитим особам та визначним місцям України.

Не завжди покажчики, випущені п'ять і більше років тому, зберігають свою цінність. Необхідним є диференційований підхід, вміння оцінити, чи можна використовувати певний покажчик, чи потрібно оновити дану тему.

Поширюються так звані малі форми посібників рекомендаційної бібліографії. Ці посібники рекомендують лише кілька книг і статей для точно встановленої категорії читачів.

Малі форми рекомендаційної бібліографії застосовуються в бібліотеках з метою розкриття фондів. Малі форми оперативні, зручні для індивідуальної роботи. Їх можна складати безпосередньо в бібліотеці з урахуванням конкретного фонду і конкретного читача. Вони добре допомагають у формуванні інтересів читачів.

Зазвичай у посібниках рекомендаційної бібліографії на титульному аркуші вказується тип, до яких вони належать.

Призначення рекомендаційної бібліографії

Посібники рекомендаційної бібліографії складаються для читачів з різними рівнями загальноосвітньої та професійної підготовки. Без чіткого читацького призначення рекомендаційний покажчик не може бути повноцінним. Від такого призначення залежить відбір літератури для покажчика, методи рекомендації. Іноді використовується вираз «для широкого кола читачів», що дуже невизначено. Користувачами таких покажчиків можуть бути: молоді робітники; студенти вузів; викладачі, які цікавляться даною проблематикою.

Бібліографознавці прийшли до висновку, що встановлення читацького призначення є основою складання рекомендаційного покажчика та впливає на подальше його цільове призначення. Так, рекомендаційний покажчик для студентів вузів може сприяти його самоосвіті, розширити його професійні знання, бути підмогою в його громадській роботі та ін.

При вирішенні теми рекомендаційного посібника, з'ясовують яку літературу в нього включати, як її охарактеризувати, обов'язково враховують читацьке та цільове призначення видання, що готується.

Структура покажчика

Заголовок бібліографічного покажчика з вичерпною повнотою описує тему експонованих документів та окреслює їх хронологічні межі. У передмові пояснюються евристичні принципи видання та принципи угруповання документів, що входять до його складу. Загальною вимогою для наукових бібліографічних покажчиків є знайомство укладачів з документами *de visu* (означає, що описувані об'єкти розглянуті упорядником особисто), відступи від цього принципу повинні бути обумовлені. Далі слідує власне список документів, згрупованих за принципами, що максимально полегшує дослідникам пошук і роботу з бібліографічним покажчиком. Зазвичай документи групуються за тематичним або хронологічним принципом, але зустрічаються й інші рішення. В кінці бібліографічного покажчика зазвичай

поміщають допоміжні покажчики, такі як: іменний, топографічний, тематичний та ін.

Етапи підготовки бібліографічного покажчика:

1. Вибір актуальної тематики, яка потребує бібліографування, що може бути зумовлене відсутністю такої інформації або наявності попиту на таку тему. На цьому етапі бібліограф формує відповіді (зазначає у передмові) на такі питання: тема, призначення майбутньої бібліографії, джерела.

2. Вибір матеріалу за тематичними, формальними, кількісними та якісними критеріями.

3. Вибір наукового редактора, з яким узгоджується тема, структура, який здійснює наукову редакцію, консультує з різних питань у процесі підготовки посібника.

4. Визначення структури посібника: на які розділи буде поділятися основний текст, яким буде апарат видання.

5. Укладання первинного запису. До первинного запису висуваються такі вимоги: він має бути чітким, охайним, повним, методичним, точним, вмотивованим.

6. Складання основного тексту покажчика відповідно до структури та принципів систематизації. Після написання самого тексту формуються елементи апарату інформаційного видання: передмова, вступна стаття, керування щодо користування, схема класифікацій, система посилань, список використаних джерел, список скорочень, допоміжний покажчик, зміст, вихідні відомості, додаткові відомості.

Використання рекомендаційних посібників в книжковій торгівлі.

Рекомендаційні покажчики призначаються в основному для бібліотек. Саме на бібліотеки покладають допомогу у виборі книги, кваліфікована консультація читачів. До того ж тільки в бібліотеках можна знайти публікації за минулі роки, пропоновані в рекомендаційних бібліографічних посібниках.

Ці посібники – основа для комплектування бібліотек, вивчення їх фондів, роботи на абонементі і в читальному залі, ведення довідково-бібліографічної роботи та ін. У цих посібників є два недоліки. По-перше, в посібниках відображені не всі книги, а тільки частина. В асортименті книгарні багато видань, які з різних причин у посібниках не відображаються. По-друге, посібники відстають від асортименту. Рекомендаційні бібліографічні посібники не становлять інтересу для книготоргівлі, але це не так. У книжковій торгівлі використання методів рекомендаційної бібліографії дає хороші результати. Ці методи застосовують у рекламно-бібліографічній роботі.

Посібники рекомендаційної бібліографії корисно використовувати в книготорговельної пропаганді, в роботі з виданнями минулих років, розповсюдження яких вимагає додаткових зусиль. Слід також враховувати, що книги, що включаються в рекомендаційні посібники, ретельно відбираються. Природно, що багато з них систематично перевидаються. Це твори політичної та художньої літератури, науково-популярні книги. Таким чином, рекомендаційні посібники полегшують вивчення значної частини асортименту, його книготорговельну пропаганду.

У кінцевому підсумку можна сказати, що завдання рекомендаційно-бібліографічного обслуговування – впливати на читацьку активність особистості.

Необхідними передумовами успішної реалізації цих цілей є:

- загальна позитивна оцінка творів друку, що виділяє його з усієї маси друкованої продукції для першочергової пропаганди;
- з'ясування інтересів і потреб читача;
- встановлення відповідності творів можливостям читацького сприйняття.

Бібліотекар – як посередник між рекомендаційним посібником і читачем, керівник читанням.

У конкретній роботі по керівництву читанням бібліотекар спирається на безпосереднє, живе спілкування з читачем. Виходячи з конкретних потреб читача, використовує методи рекомендаційного бібліографування.

Об'єктами рекомендаційно-бібліографічного обслуговування є широкі кола читачів, певні групи і окремі читачі.

Основні джерела рекомендаційно-бібліографічного обслуговування: рекомендаційні посібники, а в більш широкому сенсі – фонд бібліотеки.

Рекомендаційні посібники не несуть перспективної інформації і не можуть використовуватися в поточному комплектуванні. Їх роль велика у доукомплектування фондів. Рекомендаційні посібники допомагають виявити прогалини в комплектуванні, ступінь актуальності складу та змісту фондів; розробити конкретний тематичний план і картотеку доукомплектування. Таким чином, використання рекомендаційної бібліографії допомагає сформулювати повноцінний за змістом активно діючий фонд бібліотеки.

УКЛАДАННЯ РЕКОМЕНДАЦІЙНОГО ПОКАЖЧИКА

Методичні рекомендації

Упорядник: *О. А. Шевчук*

Редактор: *Н. Г. Дудкевич*

Відповідальний за випуск: *М. В. Кондратова*

Підписано до друку 12.06.2013 р. Формат А 5 (143,5x210 мм)

Ум. друк. арк. 2,0. Тираж _____ прим.

Зам. № _____

